

Doordacht Passend Lesmodel

Effectieve didactiek én pedagogiek in een actueel model

Dominique Brand
Carla van Doornen
Rianda Heintz
Hanneke van Keeken
Christa Oudejans

Doordacht Passend Lesmodel

Effectieve didactiek én pedagogiek in een actueel model

Dominique Brand
Carla van Doornen
Rianda Heintz
Hanneke van Keeken
Christa Oudejans

Colofon

Auteurs

Dominique Brand
Carla van Doornen
Rianda Heintz
Hanneke van Keeken
Christa Oudejans

Redactie

Liesbeth Delgijer (uitgever)

Ontwerp en opmaak

Ton Kuijpers Vormgeving

Eerst druk, 2020

ISBN 978-90-5676-085-4

© 2020 CED-Groep Rotterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Voorwoord	05
DEEL 1: Het theoretisch kader van het Doordacht Passen Lesmodel	07
1. Uitgangspunten van een DPL-les	09
1.1 Het Doordacht Passend Lesmodel	09
1.2 Schema van de vier fasen	11
2. Fase 1: Start	13
2.1 Lesvoorbereidingen	13
2.2 Lesdoelen	15
2.3 Voorkennis ophalen	17
2.4 Overzicht lesverloop	20
3. Fase 2: Interactieve instructie	21
3.1 Valkuilen bij instructies	21
3.2 Instructiestructuur	24
3.3 Controleren van begrip	28
3.4 Differentiatie: instructie-arrangementen	31
4. Fase 3: Actieve verwerking	33
4.1 Verdiept	33
4.2 Intensief	35
4.3 Voorwaarden	36
4.4 Bewegen in de klas	39
5. Fase 4: Einde van de les	41
5.1 Afsluiting van de les	41
5.2 Manieren van reflecteren	43
6. De kracht van het model: uitvoerbaar en effectief	45
6.1 Fase 1: Start	45
6.2 Fase 2: Interactieve instructie	46
6.3 Fase 3: Actieve verwerking	48
6.4 Fase 4: Einde van de les	50
7. Teach Like a Champion en DPL	51
7.1 Achtergrond van Teach Like a Champion	51
7.2 Teach in de lesvoorbereiding	52
7.3 Teach in fase 1	52
7.4 Teach in fase 2	52
7.5 Teach in fase 3	53
7.6 Teach in fase 4	54

8.	Breinsleutels en DPL	55
8.1	Breinsleutels in fase 1	55
8.2	Breinsleutels in fase 2	56
8.3	Breinsleutels in fase 3	57
8.4	Breinsleutels in fase 4	58
9.	Coöperatieve leerstrategieën en DPL	59
9.1	Basisprincipes van coöperatief leren	59
9.2	Coöperatief leren in de fasen	60

DEEL 2: DPL per vakgebied 63

10.	Nieuwe lesdoelen en herhalingsdoelen	65
10.1	Stof sneller beheersen	66
10.2	Herhalen voor het nieuwe lesdoel	66
10.3	Doelen worden nog niet beheerst	66
11.	DPL en rekenen	75
11.1	Rekenen en de fasen van DPL	75
11.2	Fase 0: Automatiseren en memoriseren	76
11.3	Fase 1: Start	77
11.4	Fase 2: Interactieve instructie	77
11.5	Fase 3: Actieve verwerking	79
11.6	Fase 4: Einde van de les	80
11.7	Didactische aandachtspunten	80
12.	DPL binnen het taaldomein	83
12.1	Begrijpend lezen en DPL	83
12.1.1	Begrijpend lezen en de fasen van DPL	83
12.1.2	Didactische aandachtspunten	86
12.2	Technisch lezen en DPL	87
12.2.1	Technisch lezen en de fasen van DPL	87
12.2.2	Didactische aandachtspunten	89
12.3	Spelling en DPL	89

DEEL 3: DPL voor het jonge kind 93

13.	Het jonge kind en DPL	95
13.1	DPL bij jonge kinderen: hoe en waarom?	95
13.2	Fase 1: Start	96
13.3	Fase 2: Interactieve instructie	99
13.4	Fase 3: Actieve verwerking	102
13.5	Fase 4: Einde van de les	104

Nawoord	105
Bijlage 1: Doordacht Passend Lesmodel Groep 1-2	107
Bijlage 2: Doordacht Passend Lesmodel Groep 3-8	110
Literatuur	113

Voorwoord

Het Doordacht Passend Lesmodel is het resultaat van evolutie en daarom zo sterk. Het volgt geen trend; het gaat over het vakmanschap van leraren en is een instrument in de hand van een onderwijsprofessional!

De afgelopen 20 jaar heb ik ruim 12.000 klassenconsultaties uitgevoerd op sterk uiteenlopende scholen: van kleine scholen met drie combinatieklassen tot grote scholen met 800 leerlingen. Van afgelegen idyllische locaties tot de opwindende dynamiek van de binnenstad. Van bevoorrechte leerlingen met uitdagende vragen tot leerlingen in een achterstandssituatie met een uitdaging. Ondanks deze grote verschillen is er in het lesgeven wel degelijk een grote gemene deler: goed lesgeven doet er overal toe! Het draait om vakmanschap, waarin de leerkracht zijn werk serieus neemt. Werk dat ik heb mogen zien: klassen waarin leerlingen genieten van leren, waar er de veiligheid voor hen is om zichzelf te ontwikkelen en waar de tijd voorbij vliegt omdat er een hoge betrokkenheid is. Als je achterin de klas zit, kijk je vol bewondering naar deze lerende groep en zie je de hoop voor de toekomst.

Maar hoe kom je met jouw klas op dat punt? Dat is niet eenvoudig te beantwoorden, want het is tenslotte écht een vak; complex en vol vaardigheden en kennis. Het goede nieuws is dat er bepaalde elementen zijn waarvan we weten, vanuit de praktijk en door onderzoek, dat ze er toe doen. Eén daarvan is een goed lesmodel. Een goed lesmodel zorgt voor structuur, veiligheid, een grotere kans op leren en plezier in leren.

Het Doordacht Passend Lesmodel is doorontwikkeld vanuit het directe-instructie-model. We voegden er coöperatief leren aan toe, omdat dit effectief is en plezierig voor de leerlingen. Gaandeweg kwam er steeds meer inzicht in het brein en leerde we de werkende technieken van *Teach Like a Champion* kennen. Ook deze kennis voegden we aan het lesmodel toe, terwijl we ervoor zorgden dat het een handzaam en haalbaar model bleef.

Omdat collega's van de CED-Groep hun expertise eraan toevoegden, ontstonden ook de deelthema's van het jonge kind, rekenen en taal. Belangrijk was ook dat we de pedagogische componenten integreerden; een verrijking in vergelijking met andere lesmodellen.

Op scholen blijken we te voorzien in een grote behoefte: een actueel en een geïntegreerd model, dat effectief is. Jaarlijks starten zo'n 75 scholen in het primair onderwijs bij de CED-Groep een traject Doordacht Passend Lesmodel. Zij zijn over de implementatie, duurzaamheid en de resultaten zeer tevreden. Tijdens onze trainingen wordt regelmatig gevraagd of we nog meer achtergrond op papier hadden en of het mogelijk is om de informatie nog eens na te lezen. Tegen deze nieuwsgierigheid en dit vakmanschap kunnen we natuurlijk geen nee zeggen.

Dit boek is het resultaat van gesprekken en observaties van kanjers in het onderwijs, van gedegen onderzoek en van de samenwerking van collega's van de CED-Groep, vanuit verschillende doelgroepen en met diverse expertises. Ik ben blij en trots dat ik een deel van deze keten ben. Met elkaar zetten we ons in om het onderwijs verder te ondersteunen en te versterken; omdat leren ons lief is!

Drs. Carla van Doornen
Unitmanager Primair Onderwijs
Innovatie- en organisatieadviseur
CED-Groep

DEEL 1

Het theoretisch kader van het Doordacht Passend Lesmodel

Uitgangspunten van een DPL-les

Lesgeven doen we bijna al zolang als de mensheid bestaat. Steeds meer zijn we na gaan denken over de manier waarop we lesgeven: wat is passend bij de doelen die we voor ogen hebben met ons onderwijs. Vooral bij lessen die instructie bevatten, kijken we hoe we dit op een effectieve en plezierige manier kunnen doen. De CED-Groep heeft in de afgelopen jaren een onderscheidend lesmodel ontwikkeld waarin de laatste inzichten uit de wetenschap en de toepassing in de klas steeds zijn verwerkt. Leerkrachten vinden het fijn dat het een geïntegreerd model is waarmee zij kunnen werken en alle eerder opgedane vaardigheden en nieuwe ontwikkelingen een plek krijgen.

In dit eerste hoofdstuk lees je hoe het Doordacht Passend lesmodel er in zijn algemeenheid uitziet: welke fasen zijn er en wat is de rol daarin van de leerkracht? Ook wordt er een compact schema aangeboden, waarin met kernwoorden per fase wordt beschreven wat belangrijk is.

1.1 Het Doordacht Passend Lesmodel: vier fasen

Het Doordacht Passend Lesmodel bestaat uit vier fasen, waarin de rol van de leerkracht telkens een andere vorm aanneemt. In al deze fasen wordt gebruikt gemaakt van technieken uit Teach Like a Champion en coöperatieve werkvormen. Hieronder is een korte beschrijving van elke fase te lezen. Deze fasen worden in de volgende hoofdstukken verder toegelicht en uitgediept.

Fase 1: Start

In deze fase maak je als leerkracht de leerlingen enthousiast door te beginnen met een pakkende start. Zo wordt het lesdoel in context geplaatst en leerlingen geënthousiasmeerd (De Haak; Lemov, 2012). Vervolgens haal je de voorkennis van de leerlingen op en stel je heldere en haalbare lesdoelen op voor de leerlingen. Tot slot geef je een overzicht van de les.

Het doel van deze fase is om leerlingen te activeren en de betrokkenheid van de leerlingen bij de les te vergroten. Als leerkracht heb je in deze fase dan ook de rol van ‘motivator’.

Fase 2: Interactieve instructie

In de tweede fase van het lesmodel, geef je gerichte instructie, die aansluit op het lesdoel dat in de eerste fase is gesteld. Bij het werken aan nieuwe lesdoelen, doorloop je de ik-wij-jullie-jij-fasen van GRRIM (Pearson & Gallagher, 1983). In deze tweede fase neem je als leerkracht de rol van ‘instructeur’ aan, waarbij je telkens controleert of leerlingen begrijpen wat er wordt besproken (controle van begrip, ofwel cvb). Daarnaast geef je feedback op de aanpak en zorg je voor een terugkoppeling naar het doel.

Fase 3: Actieve verwerking

Deze fase gaat om de zelfstandige verwerking van de leerstof door de leerlingen. Zij maken opdrachten die aansluiten bij het desbetreffende lesdoel. Daarnaast geef je verlengde instructie aan de leerlingen die het lesdoel nog niet behaald hebben. Hierbij is de uitkomst van de controle van begrip bepalend. Verder bied je verrijking en verdieping aan leerlingen die dat nodig hebben. Hierbij is er een duidelijke opbouw en invulling van de tijd. In deze fase heb je als leerkracht twee rollen, namelijk die van ‘coach’ en ‘instructeur’.

Fase 4: Einde van de les

In de slotfase controleer je of het lesdoel door alle leerlingen is behaald. Je evalueert het gemaakte product van de leerlingen, maar besteedt daarbij ook aandacht aan het bijbehorende proces. Leerlingen krijgen dus gerichte feedback op de inhoud van hun werk, maar ook op hun taakaanpak en de samenwerking. Dit is één van de manieren waarmee de zelfstandigheid van de leerlingen gestimuleerd wordt. In deze fase heb je als leerkracht de rol van ‘spiegel’ voor de leerlingen.

In de volgende hoofdstukken zullen per fase de belangrijkste aspecten en componenten besproken worden, om meer inzicht te geven in de inhoud van de fasen.

1.2 Schema van de vier fasen

Fase 1: Start

Rol van motivator

- Voorkennis activeren, gekoppeld aan het lesdoel
- Duidelijkheid van het doel
- Hoge verwachtingen
- Succescriteria
- Vooruitblik van de les

Fase 2: Interactieve instructie

Rol van instructeur

- Gerichtte instructie
- Ik-wij-jullie-jij-fasen
- Controleren van begrip
- Feedback

Fase 3: Actieve verwerking

Rol van coach en instructeur

- Verwerking van de leerstof door leerlingen
- Verlengde instructie
- Verdiept arrangement

Fase 4: Einde van de les

Rol van spiegel voor de leerlingen

- Controleren van het lesdoel
- Evalueren van producten
- Reflecteren op het proces
- Feedback

